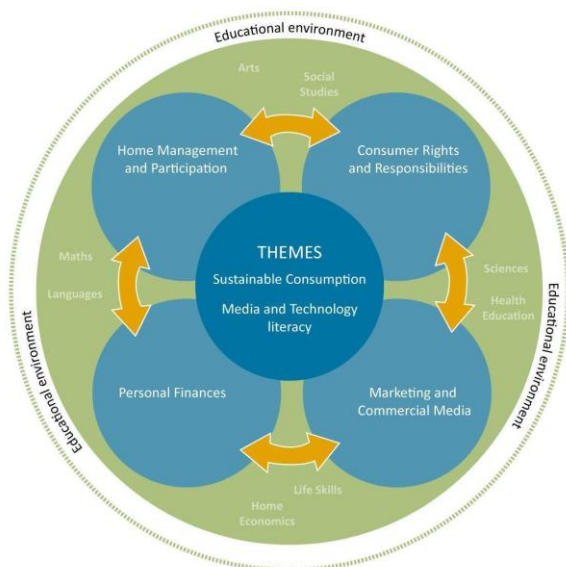

Lasten ja nuorten kuluttajataidot – opetuksen tavoitteita

Esipuhe

Tässä suosituksessa esitellään miten asiakirjassa “Kuluttajakompetenssien oppiminen - kuluttajakasvatuksen strategia 2009” kuvatut kuluttajakompetenssit voidaan saavuttaa yhdistämällä ne erilaisiin kasvatuksellisiin haasteisiin. Kuvaamme kompetenssien muodostumisprosessia, joka nähdään pikemminkin opetuksen tavoitteina kuin oppilaan oppimisen tavoitteina. Kuluttajakompetenssissa yhdistyvät ne tiedot, taidot, asenteet, toimintakyky ja tahto, joita kuluttaja tarvitsee jatkuvasti selviytyäkseen muuttuvassa ja monimutkaisessa toimintaympäristössä.

Kuvio 1. Kuluttajakasvatuksen teemojen ja aihe-alueiden kokonaisuus (Kuluttajakompetenssien oppiminen - kuluttajakasvatuksen strategia 2009)

Teemat

- Kestävä kulutus
- Media- ja teknologialukutaito

Aihe-alueet

- Kotitaloudenhallinta ja osallisuus
- Kuluttajan oikeudet ja vastuut
- Yksityistalous
- Markkinointi ja kaupallinen media

Kuluttajataitojen syntyminen

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan opetuksen tulee olla ikäkaudelle soveltuvaa ja lapsen tervettä kasvua ja kehitystä edistävää. Tämän suosituksen tarkoituksena on antaa eväitä opetussuunnitelmien tekijöille ja kasvattajille kuvaamalla opetuksen jatkumo ja tavoitteet eri ikäkausille. Ikäkausijaottelu on suuntaa antava, koska oppiminen ei etene aina suoraviivaisesti ikäkausittain.

Lapsille luonteenomainen käyttäytyminen tulee ottaa huomioon suunniteltaessa ja toteuttaessa kuluttajakasvatusta. Opetuksen tulee ottaa huomioon lapsen oma kokemusmaailma ja perustua jokapäiväisiin toimintoihin ja tilanteisiin, jotka antavat lapselle mahdollisuuden harjoitella erilaisia kuluttajan ja kansalaisen rooleja ja jotka edistävät lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista matkalla vastuulliseen kuluttamiseen. Lisäksi opetuksen tulee sisältää tehtäviä, joissa lapsi voi harjoitella erilaisia kuluttajan rooleja sekä rohkaistua pohtimaan omaa arvomaailmaa ja kulutukseen liittyviä valintoja. Alle kymmenvuotiaita lapsia opettaessa korostuu opettajan toiminta roolimallina.

Tässä suosituksessa esitellään opetuksen jatkumo, joka sisältää kolme tapaa suunnata opetusta ja asettaa sille tavoitteita. Tarkoituksena on, että opetuksen avulla lapsille tarjoutuu mahdollisuus tutkia, harjoitella, soveltaa ja ymmärtää.

Opetusta suunnataan seuraavien orientoivien kysymysten avulla. Lapsi alkaa itse hahmottaa oppimistaan ja huomata, mitä asioita pitää tunnistaa ja huomioida, jotta voi alkaa syventää opittua seuraavalle tasolle.

1. MITÄ — Orientoituminen ja Osallisuus. Ensimmäisellä ja toisella jatkumon tasolla (ikäkaudet 3–5 ja 6–9), keskitytään ilmiöiden esittelyyn ja selittämiseen. Lapset tekevät havaintoja ja muodostavat kokonaiskuvaa lähiympäristöstään sekä tutustuvat arkielämään hyvien tottumusten kautta sekä muodostavat järkeviä ja vastuullisia kulutustottumuksia.

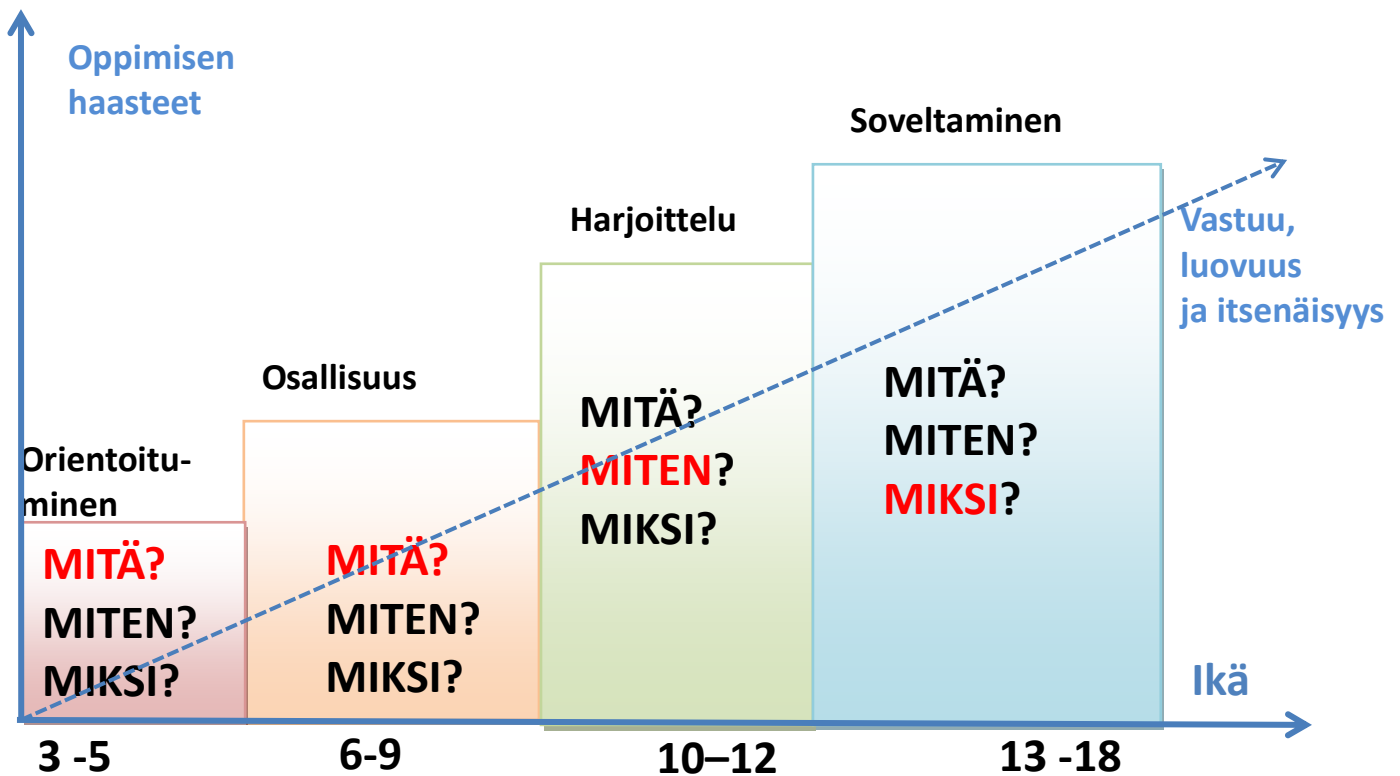
2. MITEN — Harjoittelu. Kolmannella jatkumon tasolla (**ikäkausi 10–12**) opetus keskittyy toimintaan, jolloin opetusta suuntaava orientoiva kysymys on “miten?” Keskitymme harjoittelemaan jokapäiväisiä toimia. Lapset oppivat tekemällä ja alkavat ymmärtää syy-seuraussuhteita ja oman toiminnan seurauksia.

3. MIKSI — Soveltaminen. Neljännellä tasolla (**ikäkausi 13–18**) opetuksen keskipiste suunnataan soveltamiseen ja ongelmanratkaisuun. Kysymys “miksi?” on keskiössä. Opetus ja oppiminen keskittyvät aiemmin opitun tiedon soveltamiseen uusiin ja erilaisiin olosuhteisiin.

Opetuksen suuntaaminen on tässä jaoteltu neljälle ikäryhmälle (Kuvio 2). Opetuksen tavoitteet on jaoteltu (kuvio 1) kahteen teemaan ja neljään aihealueeseen, kuten ne on esitelty julkaisussa “Kuluttajakompetenssien oppiminen - kuluttajakasvatuksen strategia 2009”. Ikäryhmäjaot voivat olla hieman erilaisia eri maiden koulujärjestelmissä.

Kuvio 2: Opetuksen jatkumo

(Päivi Palojoki, Hille Janhonen-Abreuah, University of Helsinki and The Nordic Estonian Consumer Education group, 2013)

Taulukko 1. Opetuksen jatkumo ikäkausittain

ORIENTOITUMINEN	OSALLISUUS	HARJOITTELU	SOVELTAMINEN
OPETUKSEN TAVOITTEET: KESTÄVÄ KULUTUS			
<p>Ikäkausi 3–5</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. antaa oppijalle mahdollisuuksia osallistua kestäväan elämäntyyliin 2. rohkaista oppijaa tutkimaan luontoa ja lähiympäristöään 3. auttaa oppijaa muodostamaan käsitys kestävästä tottumuksista esim. rahan käytössä, syömisessä ja liikkumisessa 	<p>Ikäkausi 6–9</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. kannustaa oppijaa toimimaan kestäväällä tavalla omassa ympäristössään 2. tarjota oppijalle mahdollisuus käyttää ohjatuksi omia ja yhteisiä voimavaroja 3. ohjata oppijaa pohtimaan omien toimien vaikutuksia lähiympäristöön 	<p>Ikäkausi 10–12</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. motivoida oppijaa tunnistamaan erilaisia elämäntyyliä 2. harjaannuttaa oppijaa tekemään kestäviä valintoja omassa toimintaympäristössä 3. kannustaa oppijaa pohtimaan millä tavalla tuotanto ja kuluttaminen voivat johtaa saastumiseen ja ekosysteemien tuhoutumiseen sekä miten tämä voitaisiin estää 4. ohjata oppijaa hahmottamaan kuluttamisen rooli resurssien käytössä sekä kotimaassa että maailmanlaajuisesti 	<p>Ikäkausi 13–18</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. rohkaista oppijaa tekemään kestäviä valintoja ja kannustaa oppilasta arvioimaan kulustottumuksiaan sekä arvioimaan erilaisia elämäntapoja 2. lisätä oppijan tietoisuutta omien toimien vaikutuksesta ympäristöön ja yhteiskuntaan sekä riskeistä olla mukana aiheuttamassa konflikteja sekä paikallisesti että globaalisti 3. ohjata oppijaa ottamaan selvää erilaisista elämänoloista eri puolilla maailmaa sekä vertailemaan ja arvioimaan eroja rikkaiden ja köyhien välillä
OPETUKSEN TAVOITTEET: MEDIA- JA TEKNOLOGIALUKUTAITO			
<p>Ikäkausi 3–5</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa ottamaan mallia aikuisista digitaalisen median järkevässä käytössä 2. ohjata oppijaa käyttämään media- ja teknologiasovelluksia turvallisessa ympäristössä 3. osallistaa oppijaa luomaan yhteisiä sääntöjä median ja teknologian kestäväan käyttöön 	<p>Ikäkausi 6–9</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa saamaan kokonaiskäsitys järkevästä digitaalisen median käytöstä 2. ohjata oppija käyttämään mediaa ja teknologiaa yhteisesti sopimusten mukaan 3. antaa oppijalle mahdollisuus osallistua yhteisiin vastuullisiin media- ja teknologia valintoihin 	<p>Ikäkausi 10–12</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vahvistaa oppijan kykyä arvioida omaa median ja teknologian käyttöä 2. harjaannuttaa oppijan kriittistä ajattelua sekä laitteiden ja palvelujen turvallista käyttöä lain asettamissa rajoissa 3. kiinnittää oppijan huomio vastuullisuuteen ja omien toimien seurauksiin verkossa. 	<p>Ikäkausi 13–18</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. vahvistaa oppijan kykyä etsiä tietoa, vertailla ja arvioida mediasisältöjä sekä vahvistaa oppijan taitoa käyttää teknologiaa. 2. rohkaista oppijaa vertailemaan eri vaihtoehtoja ennen media- ja teknologia valintojen tekemistä. 3. motivoida oppijaa toimimaan lain mukaan ja ottamaan huomioon eettiset näkökulmat. 4. aktivoida oppijaa arvioimaan omia mediatottumuksia ja kehittämään niitä tarvittaessa.

OPETUKSEN TAVOITTEET: KOTITALOUDEN HALLINTA JA OSALLISUUS:

Ikäkaus 3–5	Ikäkaus 6–9	Ikäkaus 10–12	Ikäkaus 13–18
<ol style="list-style-type: none"> 1. antaa oppijalle mahdollisuuksia olla mukana tekemässä viisaita valintoja ja päätöksiä 2. auttaa oppijaa ottamaan mallia vastuullisista, taloudellisista sekä terveellisistä kulutus- ja elämäntapavalinnoista 3. antaa oppijalle mahdollisuus osallistua kotitalouden toimiin leikinomaisesti, roolileikein ja peleihin 4. ohjata oppijaa yhteisten voimavarojen kestävään käyttöön 	<ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa hahmottamaan kuluttamisen perusprosesseja 2. osallistaa oppijaa kodin toimintoihin ja päätöksentekoon 3. vahvistaa oppilaan kykyä huolehtia omista tavaroista 4. kiinnittää oppijan huomio omaan ja yhteisten voimavarojen käyttöön perheen ja yhteisön jäsenenä 	<ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa ymmärtämään kuluttamisen perusprosessia 2. rohkaista oppilasta tekemään terveyttä edistäviä valintoja ja toimimaan vastuullisesti kotitöissä 3. vahvistaa oppijan tahtoa osallistua jokapäiväisiin toimiin kotona sekä yhteisössä 4. rohkaista oppijaa keskustelemaan kuluttamisesta ja sosiaalisen paineen vaikutuksesta valintoihin ja mielihaluihin 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ohjata oppijaa ymmärtämään kuluttamisen prosesseja kotona ja lähiympäristössä sekä toimimaan vastuullisena kuluttajana 2. auttaa oppijaa hahmottamaan kuluttamisen vaikutuksia kotitalouden taloudelliseen tilanteeseen 3. ohjata oppijaa suunnittelemaan ja toteuttamaan kotitalouden toimintoja 4. ohjata oppijaa analysoimaan kuluttamiseen ja kotityöhön liittyvää sosiaalista merkitystä ja arvoa 5. ohjata oppijaa ymmärtämään kotitalouteen liittyviä toimintoja, sosiaalisia suhteita, ajankäyttöä sekä vapaa-aikaa ja kotitöitä 6. rohkaista oppijaa tekemään terveyttä edistäviä valintoja ja arvioimaan omaa kotitalouden hallintaa ja osallisuutta

OPETUKSEN TAVOITTEET: KULUTTAJAN OIKEUDET JA VASTUUT

Ikäkausi 3–5	Ikäkausi 6–9	Ikäkausi 10–12	Ikäkausi 13–18
<ol style="list-style-type: none"> 1. ohjata oppijaa kiinnittämään huomiota erilaisiin symboleihin ja merkkeihin 2. auttaa oppijaa ottamaan mallia aikuisten vastuullisesta käyttäytymisestä 3. ohjata oppijaa osallistumaan kauppaleikkeihin, jossa on leikin avulla mahdollisuus kokeilla erilaisia ostotapoja 4. tarjota oppijalle kokemuksia omistamisesta, lainaamisesta, jakamisesta ja vaihtamisesta 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ohjata oppijaa ottamaan huomioon käyttö-ohjeet, tuoteselosteet ja merkinnät käyttäessään tuotteita ja palveluita 2. rohkaista oppijaa pohtimaan omistajuuteen liittyviä vastuita ja oikeuksia 3. auttaa oppijaa saamaan kokonaiskuva erilaisista tavoista ostaa tavaroita ja palveluita 4. motivoida oppijaa arvioimaan omaa tapaa toimia suhteessa rajoituksiin ja sääntöihin oikeaan ja väärään sekä totuuteen ja valheeseen. 5. ohjata oppijaa kiinnittämään huomiota miten vertaisryhmän painostus voi vaikuttaa kuluttamiseen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. harjaannuttaa oppijaa tiedonhankintaan sekä tekemään vertailuja ennen ostopäätöstä 2. aktivoida oppijaa käyttämään tuoteselosteita ja tuotetietoja turvallisen ja eettisen käytön ja valinnan arvioinneissa 3. ohjata oppijaa ymmärtämään kuluttajan perusoikeuksia ja vastuita 4. antaa oppijalle mahdollisuus harjoitella ohjatusti verkossa ostamista ja tukea oppilasta tiedostamaan verkossa tehtävien kuluttajasopimusten riskejä 5. ohjata oppijaa valittamaan mikäli tuote tai palvelu on virheellinen 	<ol style="list-style-type: none"> 1. motivoida oppijaa etsimään kuluttajätietoa ja opettelemaan valituksen tekemistä 2. lisätä oppijan tietoisuutta kuluttajaoikeuksista niin Euroopassa kuin rajan ylittävässä kaupassa ja niihin liittyvissä valituksen käsittelyprosesseissa 3. ohjata oppijaa valitsemaan luotettavia toimijoita ostopäätöstä tehdessä 4. aktivoida oppijaa perehtymään käyttöohjeisiin ja tuotemerkintöihin sekä minimoimaan mahdolliset tulevat ongelmat ja riskit 5. auttaa oppijaa lukemaan ja ymmärtämään mainontaa ja sopimuksiin liittyviä tekstejä 6. auttaa oppijaa erottamaan mainonta ja puolueeton kuluttajätieto 7. kiinnittää oppijan huomiota kuluttajan roolin merkitykseen ja velvollisuuksiin sekä sopimusehtojen vertailun tärkeyteen sopimusta allekirjoitettaessa 8. opastaa oppijaa soveltamaan kuluttajan oikeuksia tavallisimmissa arjen tilanteissa 9. kiinnittää oppijan huomio siihen, miten ostaminen verkossa tai ulkomailta sisältää erilaisia oikeuksia, sääntöjä ja riskejä kuin ostaminen kivijalkakaupasta

OPETUKSEN TAVOITTEET: YKSITYISTALOUS

Ikäkausikohde	Ikäkausikohde	Ikäkausikohde	Ikäkausikohde
<p>Ikäkausikohde 3–5</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa hahmottamaan ostotapahtumaa ja omistamisen käsitettä 2. auttaa oppijaa muodostamaan käsitys rahasta käsitteenä ja sen käytöstä 3. tarjota oppijalle mahdollisuus tutustua rahankäyttöön leikin avulla 4. totuttaa oppija säästämiseen, säästeliäisyyteen ja kohtuullisuuteen 5. Motivoida oppijaa huomaamaan taloudellisia resursseja sekä osallistumaan niiden käyttöön. 	<p>Ikäkausikohde 6–9</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa saamaan käsitystä rahan arvosta ja keskustelemaan hankintoihin tarvittavan rahan määrästä 2. tarjota oppijalle mahdollisuuksia laskea, vertailla, säästää ja harjoitella ostamista 3. herättää oppijan kiinnostus pohtia sosiaalisen paineen vaikutusta valintoihin ja mielihaluihin 4. ohjata oppijaa käyttämään resursseja järkevästi ja taloudellisesti 5. auttaa oppijaa havaitsemaan ja tunnistamaan mainos- ja sopimustekstien sisältämän tiedon maksutilanteissa verkossa asioidessa (esimerkiksi pelit) 	<p>Ikäkausikohde 10–12</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. auttaa oppijaa tunnistamaan henkilökohtaisen talouden peruselementit, mukaan lukien keskeiset taloudenpidon käsitteet 2. auttaa oppijaa hahmottamaan tunteiden ja muiden psykologisten asioiden vaikutus taloudelliseen päätöksentekoon 3. harjaannuttaa oppijaa tekemään pieniä taloudellisia päätöksiä 4. motivoida oppijaa harjoittelemaan omien raha-asioiden hoitoa sekä tutustuttaa oppija kotitalouden taloudenpitoon 5. harjaannuttaa oppijaa tiedon haussa koskien yksityistalouden hallintaa ja soveltamista 6. tarjota oppijalle mahdollisuus harjoitella tilien käyttöä, mobiilia pankkiasiointia ja sopimusten tekoa turvallisesti 7. auttaa oppijaa tiedostamaan alaikäisen rajoitetut mahdollisuudet toimia sopijaosapuolena 	<p>Ikäkausikohde 13–18</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ohjata oppijaa ymmärtämään kodin talouden periaatteita sekä budjetoinnin ja sopimuksien noudattamisen tärkeyttä taloudellisen tasapainon säilyttämiseksi. 2. lisätä oppijan tietoisuutta ja ymmärrystä siitä talouden kokonaisuudesta, jossa hän elää 3. Ohjata oppijaa etsimään tietoa ja neuvoja ennen taloudellisten aktiviteettien suorittamista sekä ohjata oppijaa hakemaan apua taloudellisten ongelmien sattuessa 4. ohjata oppijaa ymmärtämään rahan käyttöön liittyvien sopimusten periaatteita 5. perehdyttää oppijaa lainan oton ja luotolla oston vaihtoehtoihin ja riskeihin sekä taloudelliseen ympäristöön ja sen riskeihin, jossa hän perheineen elää 6. auttaa oppijaa saamaan käsitys talouden peruskäsitteistä kuten inflaatiosta, rahan arvosta sekä lainan takaisin maksun merkityksestä velkaantumisen ehkäisyssä 7. ohjata oppijaa ymmärtämään talouselämän muodostumista sen kuvaamisessa käytettäviä taloudellisia peruskäsitteitä, pankkipalveluita ja säästämistä sekä miten lainalle lasketaan korko

OPETUKSEN TAVOITTEET: MARKKINOINTI JA KAUPALLINEN MEDIA

<p>Ikäkausi 3–5</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. aktivoida oppijaa tutkimaan todellisen ja kuvitteellisen eroja 2. auttaa oppijaa havainnoimaan ja keskustelemaan mainonnasta perheen kesken 3. tutustuttaa oppijaa aikuisten tekemiin harkittuihin ostospäätöksiin ja kulutustottumuksiin 4. tuoda esiin tosiasia, että ei ole mahdollista ostaa kaikkea mitä mainostetaan 	<p>Ikäkausi 6–9</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ohjata oppijaa tarkastelemaan ja tunnistamaan erityyppisiä mainoksia 2. ohjata oppijaa ymmärtämään että mainonnan tarkoitus on herättää ostohaluja 3. auttaa oppijaa muodostamaan kokonaiskäsitys omasta mediaympäristöstään 	<p>Ikäkausi 10–12</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. motivoida oppijaa harjaannuttamaan mainonnan lukutaitoaan ja kykyään tulkita sopimustekstejä sekä havaitsemaan mainonnan ja puolueettoman kuluttajatiedon ero 2. kiinnittää oppijan huomio siihen tosiasiaan, että on mahdollista kohdata harhaanjohtavaa mainontaa 3. lisätä oppijan tietoisuutta kaupallisen ympäristönsä kokonaisuudesta ja harjaannuttaa selviytymään siinä ja tekemään järkeviä ostospäätöksiä 	<p>Ikäkausi 13–18</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ohjata oppijaa tunnistamaan ja arvioimaan erilaisia markkinoinnin, mainonnan, tuotesijoittelun ja piilomainonnan tapoja ja toimintamalleja 2. ohjata oppijaa tunnistamaan kaupallinen taivuttelu ja tulkitsemaan, analysoimaan ja arvioimaan kriittisesti kaupallisia viestejä 3. kiinnittää oppijan huomio mahdollisuuksiin kohdata epäeettistä ja harhaanjohtavaa mainontaa sekä ohjata miten toimia kyseisessä tilanteessa 4. opastaa oppijaa turvaamaan omat henkilökohtaiset tiedot verkossa sekä korostaa suojauksen tärkeyttä 5. ohjata oppijaa tiedostamaan ja arvioimaan yksilön roolia kaupallisessa mediaympäristössä 6. ohjata oppijaa tunnistamaan ja erottamaan omat tarpeet ja halut mainostajien tarjoamista vaihtoehdoista 7. ohjata oppijaa arvioimaan voidaanko pitkäkestoista arvostusta ja onnellisuutta saavuttaa ja taata omistuksilla ja ostoksilla 8. ohjata oppijaa refleктоimaan sukupuoleen ja ikään liittyviä stereotyyppisiä ja elämäntyylikuvauksia ja arvioimaan miten sosiaaliset roolit voivat saada vaikutteita kaupallisen median ympäristöistä